

Charles Dutoit a MÁV Szimfonikusok élén

„A karmester kapcsolattartó a zenészek és a közönség között”

Február 21-én *A kékszakállú herceg várának* hangjai csendültek fel a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben Charles Dutoit vezényletével. A neves karmester, aki korábban a Montreali Szimfonikus Zenekar, a Francia Nemzeti Zenekar és a brit Királyi Filharmonikus Zenekar zeneigazgatója és vezető karmestere volt, a MÁV Szimfonikus Zenekar meghívására érkezett Budapestre. Az egyik próba után beszélgettünk vele Bartók Béláról, a kultúra helyéről a 21. században, valamint a karmesterségről.

■ *Van már tapasztalata Magyarországgal vagy első alkalommal jár nálunk?*

– Először dolgozom ezzel a zenekarral, de korábban már többször jártam ebben az országban: két éve a Bécsi Szimfonikusokkal, négy éve pedig a brit Királyi Filharmonikusokkal adtunk koncertet a Nemzeti Hangversenyteremben. De dolgoztam már a Fischer Iván vezette Budapesti Fesztiválzenekarral is. Jóval régebben a Bécsi Állami Operaház karnagyaként jártam Magyarországon, az ottani zenekarral az Operaházban volt egy hangversenyünk. Ezen kívül turistaként is sokszor megfordultam itt. Nagyon szeretem Budapestet, igazán szép város.

■ *Hogyan értékeli a MÁV Zenekarral végzett közös munkát?*

– Kiválónak. A zenekarban rendkívül szimpatikus zenészek ülnek. Én általában nagyon intenzíven dolgozom, ők pedig jól felvették az általam diktált tempót. Még úgy is, hogy bár olyan művet játszunk, mint *A kékszakállú herceg vára*, amelyet mindenki kívülről tud, mindig akadnak alapdolgozók, például a hangminőség, amelyekkel foglalkozni kell. Nagyon jól reagálnak a kéréseimre, igazán elégedett vagyok a zenekarral.

■ *Mit gondol, miben rejlik a jó együttműködés titka a zenekar és a karmester között?*

– Természetesen fontos szempont a kedves hozzáállás, a szimpátia, ugyanakkor a kemény munka is nagyon jelentős szerepet kap. Az én munkastílusom ugyanolyan, ha egy ifjúsági zenekarral dolgozom, mint ha a Chicagói Zenekart vezénylem. Ugyanazzal a munkamódszerrel, ugyanazzal a fegyelemmel dolgozom mindenivel, ha probléma adódik, akkor az a feladat, hogy azt megoldjuk – természetesen tudni kell, milyen módon. A megoldás a próbálás technikájában rejlik, amely minden zenekar esetében ugyanaz. Akár intonációs gondokról, aránytalanságokról vagy összjátékbeli problémákról van szó, minden zenekarral ugyanúgy kell próbálni. Egyesekkel a munka lassabban halad, mások gyorsabban reagálnak. Az amerikai zenekarok pél-

dául rendkívül gyorsak: náluk egy blattolás felér egy hangversennyel. A lényeg, hogy akár tapasztalt zenekarról, akár ifjúsági zenekarról van szó, ugyanazok a munkakövetelmények. Én egyébként nagyon szeretek fiatalokkal dolgozni, mert a mostani fiatalság nagyon nemzetközi. Számos helyen lépnek fel, tudják, milyen tisztelet illeti meg a szakmát és ismerik a fegyelmet is. Verbier-ben is, ahol mintegy 10 évig művészeti igazgató voltam, előadtuk ezt a Bartók-művet az ottani ifjúsági zenekarral. Ugyanazzal a módszerekkel dolgoztam velük, mint itt, az egyetlen különbség, hogy a MÁV Szimfonikusok zenészei nagyon jól ismerik ezt a magyar zenét.

■ *Miért választották ezt a művet?*

– A szoprán szólista, *Komlósi Ildikó* énekelte velünk Judit szerepét a londoni Proms koncertek egyikén, majd Bostonban is. Barátok lettünk, zeneileg is jól megértjük egymást. Így merült fel az ötlet, hogy a darabot itt is előadjuk és nekem ez a helyzet nagyon érdekes. Rengeget vezényeltem a művet, szinte mindenhol a világon, de itt Bartók nem külföldi zeneszerző, mint más országokban, ez érződik is a zenekar reakcióiban. Nagyon jól tudunk együtt dolgozni, mert mindannyiunk célja, hogy szép zenét hozzunk létre.

■ *A Kékszakállú adhat még valamit a mai közönségnek?*

– Természetesen. Egy rendkívül határozott korszak kifejezését látjuk nála. A század elejének művészetét nagymértékben befolyásolta az expresszionizmus, a szimbolizmus – ezek az áramlatok mind megjelennek Bartók darabjában, még úgy is, hogy ő mindig nagyon mélyen kötődött az anyaföldhöz, a népművészethez, ami a zenéjében is észrevehető. Nincs egy olyan ütem, egy olyan harmónia sem, amelyben ne lehetne érezni, hogy ez az ő műve. Természetesen a téma is nagyon érdekes, és Bartók is rendkívüli érdeklődést mutatott az ilyen jellegű tematika, a kissé különös szimbolika iránt – *A csodálatos mandarin* is ebben az időszakban keletkezett. Bartóknak ez volt az expresszionista korszaka. Később „klasszikusabb” lett a formát illetően, de zenei

nyelvezete nem változott. A világon sokan félnek a zenéjétől, mert azt gondolják, hogy modern. Itt, láthatóan, nem ez a helyzet.

| Hogyan illik Mozart zongoraversenye Kékszakállhoz?

– Mozart mindenhez illik. Ő a 18. század zenei főura. A zenéje annyira ép, egészséges – nem azt mondom, hogy Bartók zenéje egészségtelen, de ez a darabja mégiscsak egy sötét történet. Mozart zenéje maga a Művészet. Semmit nem kell változtatni rajta, tökéletes.

| Mi a véleménye a Nemzeti Hangversenyteremről?

– Már többször vezényeltem ebben a teremben és nagyon tetszik. Legutóbb Dvořák *Újvilág szimfóniáját* és Beethoven *Hegedűversenyét* adtuk elő, utóbbit a kiváló hegedűművész, *Baráti Kristóf* szólaltatta meg. Csodálatos hangverseny volt. De mindig örömmel jövök Budapestre, mert itt érezhető, hogy a kultúra milyen mélyen gyökerezik. A magyar jellemzők mellett megjelennek a külföldi vagy akár cigány hatások, amelyek azután mind együtt ülnek be ebbe a zenei „fészekbe”. A jellegzetes muzsika, a modulációk, a hangsúlyok mind észrevehetőek az olyan nagy zeneszerzők műveiben, mint Dohnányi, Bartók vagy Kodály. Ennek az országnak rendkívül gazdag kultúrája, mi több, saját gyökerű kultúrája van. Léteznek olyan országok, ahol, bár az emberek kulturáltak, műveltek, de maga a kultúra csak átvett, máshonnan származik. Itt azonban bárhol szembe találhatjuk magunkat a mélyen gyökerező kultúrával. Ez a hely egy rendkívül különleges zenei gyűjtőpont.

| Ön szerint napjainkban van még jelentősége a klasszikus zenének vagy már teljesen elnyomja a populáris kultúra?

– Nem, egyáltalán nem, még mindig van jelentősége. A klasszikus zene nem változik, a közönség azonban igen. Napjainkban a publikum sokkal szétszórtabb, amelynek egyik oka, hogy a fiatalok rendkívüli módon elvannak foglalva az olyan járulékos dolgokkal, mint a telefon vagy a számítógép. Ugyanakkor nagyon könnyedén élnek: mindenhez hozzáférnek anélkül, hogy bármit tettek volna érte. Ennek eredménye, hogy hiányzik belőlük az az állampolgári magatartás, amely a korábbi generációkban még megvolt. Ők a világ minden táján egy meghatározott társadalmi réteghez tartoztak és állampolgári feladatuk is volt abban a városban, ahol laktak. Ma már nem ez a helyzet. Ettől függetlenül a nagy európai városokban, Párizsban, Berlinben, a hangversenyek telt házasak. Amerikában, úgy vélem, ezt nehezebb megoldani, mert a jegyek nagyon drágák... Egy fiatal nem engedheti meg magának, hogy 200 dollárt fizessen egy előadásért. De a kulturális rendezvények mindig drágák.

| Az oktatás segíthetne abban, hogy a kultúra vonzóbbá váljon a fiatalok szemében?

– Sajnos az oktatásban van egy általános probléma: a művészetek már nincsenek olyan hangsúlyosan jelen, mint régen. A nyelvek azonban nagyon előtérbe kerültek. A fiatalok angolul akarnak tudni, mert így tudnak hozzáférni az internetes tartalmakhoz. Közvetkezőképpen kialakult egy új társadalom. A vizuális hatások, kezdve a televízióval, teljesen megváltoztatták a társadalmat. Ez az oka, hogy a vizuális művészetek – az opera, amely egyszerre auditív és vizuális, vagy a kiállítások – jól tartják magukat, még a fiatalság körében is. A múzeumok előtt kígyózó sorok állnak, de koncertjegyért már nem állnak sorba. Korábban, például Németországban, minden városban voltak hangversenyek, zongoraestek, kamaraestek, a zenészek sokszor 40 koncertet adtak egy évadban! Ezekon a hangversenyeken mindig jól öltözött, elegáns közönség ült, amely szinte áhítattal hallgatta a zenét. Mára ez a közönség szinte teljesen eltűnt. Ugyanakkor a zenészek vagy az intézmények pótolhatnák az oktatás hiányosságait, mindannyian tehetünk azért, hogy a kultúra iránt érzett felelősség minél több emberben kialakuljon. Ter-

mésztesen figyelembe kell venni a pénzügyi szempontokat is: a kormányoknak az államháztartás legalább egy minimális részét a kultúrára kellene fordítani, ahogy az Franciaországban vagy Olaszországban történik.

■ *Mi a véleménye a fiatal karmesterekről?*

– A fiatal karmesterek nagyon szerencsések, mert olyan újfajta módon tanulhatnak, amelyre nekünk nem volt lehetőségünk. Nagyon gyorsan és egyszerűen tudnak meghallgatni egy-egy művet, akár több előadásban is, mert közvetlenül a telefonjukról mindenhez könnyedén hozzáférnek. Ha bizonytalanok például egy frazeálással kapcsolatban, csak rákértesnek egy Furtwängler, egy Karajan vagy egy Toscanini felvételre... minden rendelkezésükre áll, ráadásul rendkívül gyorsan. Az új generációk ezért hihetetlen sebességgel sajátítanak el dolgokat, főleg azokat, amelyek szorosan kapcsolódnak a szakmájukhoz. Sajnos nem szánunk azonban elég időt arra, hogy ezt a tudást kulturális ismeretekkel egészítsék ki. A fiataloknak a társadalom is számos előnyt, lehetőséget tartogat. Ennek következtében rengeteg fiatal indul el a pályán, de nem tudjuk, hányan maradnak meg a szakmában, minden a fejlődésüktől függ. Karmesterré nem egyik pillanatról a másikra válik az ember, legalább 20 évre van szükség ahhoz, hogy valaki jól ismerje a szakma működését! A társadalomnak nagyobb elvárásokat kellene támasztani a fiatalokkal szemben, hogy jobban fejlődjenek, szélesebb legyen a látókörük és tudásuk ne csak a szakmájuk szigorú keretei közé korlátozódjon. Az ember nem robot, amely csak egy adott területhez ért, hanem a világban rejlő sokrétű tudás és ismeretanyag összegyűjtője – és ennek a tudásnak köszönhetően a jelleme, az egész személyisége is formálódik.

■ *Hogyan vélekedik a karmesterképzésről?*

– Nagyon fontos lenne, hogy a fiatal karmesterek próbákra járjanak és olyanok előadásában hallgassanak műveket, akik nagyon jól művelik a szakmájukat. Én például, amikor a Genfi Konzervatóriumban tanultam, bent ültem a Suisse Romande Zenekar minden próbáján, a könyvtárból kölcsönözött partitúrákkal. Mindent ott tanultam meg. Emellett szerencsém volt, mert játszottam is zenekarban – hegedültem és brácsáztam –, így azt is megtapasztaltam, milyen egy zenekar belülről. A karmestereket a zenekarból figyelve megtanultam, milyen a jó vezénylés és mi az, ami kerülendő. A tanuláshoz nem elég otthonról, az Internetet böngészve zenét hallgatni. A világ számos városában tartottam már mesterkurzust, Buenos Airesben, Tokióban, stb. Buenos Airesben 32-en vettek részt a kurzuson, az egyikük *Gustavo Dudamel* volt. Rajta már akkor látszott, hogy nagyon tehetséges, a többiek azonban nem voltak sikeresek ezen a pályán. A mai világban, bizonyos új elvek nevében, hajlamosak vagyunk mindenkit egyre előbbre tolni, de egy szinten túl eljön a természetes szelekció

pillanata. Ha nem rendelkezünk a szükséges tulajdonságokkal, nem lehet sokáig blöffölni.

■ *Mi jellemzi a jó karmestert?*

– Úgy vélem, mindenekelőtt kell az adottság, hogy el tudja magyarázni, amit gondol, vagy azt, hogyan szeretné megvalósítani az elképzeléseit. Szüksége van egyfajta karizmatikus légkörre is, mert a karmester kapcsolattartó a zenészek és a közönség között, minden rajta keresztül jut el a publikumhoz. De ezt nem igazán lehet megtanulni, van, akiknek van karizmája, és van, akinek nincs. (Párizsban az Odéon-Théâtre de France színház igazgatója, *Jean-Louis Barrault* úgy kezdte a meghallgatásokat, hogy megkérte a jelentkezőket, jöjjenek ki a színpadra, álljanak meg, majd menjenek ki, egy szó nélkül. Ezt követően a jelentkezők fele kiesett, mert a jelenlétük nem volt eléggé karizmatikus.) Az alapadottságon kívül a többi alapos tanulás kérdése: fontos a zene tanulmányozása, valamint a hangszerek és a különböző repertoárok (barokk, klasszikus, balett, opera...) teljes skálájának megismerése is. Ha mindez megvan, természetesen nagyon sokat kell zenekarral próbálni, hogy az ismereteket a gyakorlatba is át lehessen ültetni. De ehhez rengeteg idő kell. Szükség van még bizonyos fokú pedagógiai érzékre is. Tudni kell elmagyarázni az elképzeléseket, ismerni kell problémák megoldásának módját – fontos, hogy a zenészek értsék, miről beszélünk. Végül ne feledkezzünk meg a pszichéről sem, mert az emberi kapcsolatok nem egyszerűek, tudni kell kezelni őket. Körülbelül 150 zenekar élén álltam már a világon és mindegyikkel ugyanúgy próbáltam. De a zenészek reakciója más Dél-Afrikában, más New Yorkban és más Japánban is. Ezekre a különbségekre tudni kell reagálni, alkalmazkodni kell a különböző viselkedésmódokhoz. Természetesen ideális esetnek számít, ha egy karmester mindezekkel a tulajdonságokkal rendelkezik.

■ *Milyen tervei vannak a jövőre nézve?*

– Idős korom miatt vissza kell vennem a tempóból, le kell lassítanom. Meglehetősen sűrű időszak van mögöttem: 32 turnén vettem részt Kínában, jártam Szófiában, Párizsban... Most sokat megyek majd Oroszországba, mert első vendégkarmestere vagyok a Szentpétervári Filharmonikus Zenekarnak – csodálatos együttes. De sokkal kevesebbet vállalok már, mint korábban. Régen egy évben akár 140-150 koncertem is volt. Szerencsés vagyok, mert a világ szinte minden zenekarát vezényeltem, mindent megvalósítottam, amit akartam, így most azt teszem, ami örömmel tölt el. Például elfogadom egy budapesti zenekar meghívását...

Köszönöm, hogy időt szakított a beszélgetésre. Szép koncertet és kellemes időtöltést kívánok itt, Magyarországon!

Varga-Tóth Rita